

РЕЦЕНЗИЯ

за научните трудове и академичните дейности

на доц. дн Дилиян Николаев Николчев,

представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност

„професор”

в професионално направление **2.4. Религия и теология**

по научната специалност **Църковно право, Устройство и управление на БПЦ**

за нуждите на Богословския факултет

на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“

от проф. дфн Валентин Канавров

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на документи, които са постъпили по професорски конкурс, обявен от СУ „Св. Кл. Охридски“ в ДВ, бр. 57 от 26.06.2020 г. Представените документи напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и правилниците на СУ. Процедурата по конкурса е спазена изцяло. На първото заседание на научното жури бях предложен и избран за рецензент по конкурса.

Доц. дн Дилиян Николчев е **единствен кандидат** в конкурса. В срок той е подал пълен набор документи. Със задоволство отбелязвам прегледно систематизираната документация. Доц. Николчев е допуснат до участие в конкурса от упълномощената за тази цел от Декана на Богословския факултет на СУ комисия по допустимост. На своето първо заседание след внимателно преглеждане на цялостната документация, вкл. представените наукометрични показатели на кандидата, научното жури също допусна доц. Николчев до участие в конкурса.

Академичното CV на доц. Николчев включва завършена специалност „Богословие“ с магистърска степен в СУ през 1986 г.; 5-годишна специализация по „Римско право“ в СУ (1995-1999); завършена специалност „Право“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград през 2008 г. През 2015 г. Николчев защитава

докторат в СУ в професионално направление „2.4 Религия и теология“ по научната специалност „Църковно право“. През 2018 г. в СУ му е присъдена научната степен „доктор на науките“ в професионално направление „2.4 Религия и теология“ по научната специалност „Църковно право“. От 1994 г. Николчев е последователно хоноруван асистент, асистент, старши асистент и главен асистент, а от 2006 г. – доцент по „Теология (църковно право, канонично брачно право)“ в Богословския факултет на СУ. Бил е ръководител на катедра „Свещ. писание, История на Църквата и Църковно право“ и катедра „Практическо богословие“. Бил е и понастоящем е председател на общото събрание на БФ. Чете лекции по дисциплините „Църковно право“, „Устройство и управление на БПЦ“, „Църковно брачно право“, „Въведение в църковното брачно право“, „Римскоправни принципи и институти в регламентацията на Църковното право“. Доц. Николчев има множество участия в научни проекти (вкл. ръководител на проект към „Национален фонд за научни изследвания“ през 2011-2013, ръководител на проекти към НИС в СУ) и международни и национални форуми (69 според списъка, който е електронно генериран от СУ). Чел е лекции по програма „Еразъм“ в Търнавския университет, Р. Словакия (2010). Член е на ред.-колегията на сп. „Богословска мисъл“, редактор е в сп. „Любомъдрие“, бил е гл. редактор на сп. „Богословска мисъл“ (2008 – 2016). Участва в секция „Богословски науки“ към СУБ, вкл. като неин председател. Бил е научен ръководител на трима защитили докторанти. Николчев има научни награди.

Наред с цялостното си академично CV на утвърден преподавател, учен, интелектуалец и общественик доц. Николчев участва в професорския конкурс с **1 отпечатана монография** (*История, устройство и управление на Струмишко-Драмска епархия /Беломорски дял, 1941 – 1942/ и Драмска епархия /1943 – 1944/, 2020, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София, ISBN 978-954-07-5024-8, 366 стр.*) и **14 статии**. Те не са включвани в списъците научни трудове за конкурсите, по които Николчев е получил научните степени „доктор“ и „доктор на науките“ и академичното звание „доцент“. За сведение на научното жури и интересуващите се той коректно прилага в документацията списък на всички

свои публикации, който включва 5 монографии (една от които в съавторство), 4 студии, 84 статии, 1 рецензия, 3 предговора и 1 превод.

Основният труд, с който доц. Николчев кандидатства в конкурса, е монографията *История, устройство и управление на Струмишко-Драмска епархия (Беломорски дял, 1941 – 1942) и Драмска епархия (1943 – 1944)*. Лапидарно тя може да бъде характеризирана като задълбочено интердисциплинарно изследване със значим принос за духовната, политическата, правната и гражданската история на България и, разбира се, за историята на Българската православна църква. Тази успешно реализирана интердисциплинарност, която има за резултат конкретни научни постижения, е според мен основният теоретичен принос на монографията. Той е постигнат благодарение на снетото припокриване на исторически, църковноправни и канонични изследователски подходи. Те задвижват огромна по обем емпирична работа със специализирани издания и архивни документи, вкл. лични писма, записани спомени, дневници на участниците, свидетелски материали, окръжни, протоколи, планове, отчети и др.под.

На второ място в поредицата приноси моменти на монографията ще отбележа цялостността на изследването по отношение историята, устройството и управлението на Струмишко-Драмската епархия и Драмската епархия. Тази цялостност е концептуален резултат с множество конкретни измерения, всяко от които има строго определено систематично място. По тази линия следва да се спомене диференцирането на църковното устройство и църковния живот в структурата „епархия – духовна околия – духовен участък – енория“, която допринася за конструктивното отчитане на множество особености в общата рамка „епархия – енория“ като напр. смесеното население, липсата на българско население в някои участъци, военновременната организация, териториалните особености, историческите наслоения, преселението на повече от милион малоазийски гърци основно в северна Гърция и мн.др.

На следващо място при открояването на приносните моменти на монографията слагам ударение върху аналитиката на успешната дейност на БПЦ

в „новите земи“ и преди всичко върху аналитиката на практическата работа на църковните органи в Беломорието в светлината на Екзархийския устав. Николчев ревностно изследва дейността на Св. Синод, митрополит Борис и неговите протосингели архимандрит Партений и йеромонах Антоний относно организирането и активизирането на църковно-религиозния живот в новоприсъединените територии, като обръща внимание на управлението на епархиите и енориите, работата на настоятелствата, командироването на свещеници, тяхната църковна дейност, множеството кадрови проблеми, острите езикови проблеми, трудностите около спазването на изискването свещеникът да е „родом българин“, нуждата от „жребие“ при определянето кой свещеник да бъде командирован и т.н.

Втората част на монографията, в която обстоятелствено и събитийно се проследява устройството и управлението на трите духовни околии на Драмска епархия, която част има преди всичко емпиричен характер и която като че ли не буди съществен теоретичен интерес, е изключително ценна не само от гледище на огромния обем събрана, подредена и прецизно анализирана фактология, а и като сбор от безценни архивни попадения: факти, коментари, тълкувания и идеи, които са документално извлечени от множество архивни материали. Изваждането на бял свят на тези „откъслеци“ разглеждам като следващ научен принос на монографията, защото подобно на афоризми те провокират тълкувания и интерпретации, които не могат да бъдат породени от систематично представени концепции и гледища. Още веднъж подчертавам като изследователски успех на Николчев откриването и на място излагането на пребогато множество архивни фрагменти, които предизвикват не просто коментари и разсъждения, а и точни същностни оценки досежно църковния живот в двете епархии в посочените периоди. Конкретно ще посоча сведенията за чрезмерен брой храмове и манастири, за пастирската дейност на удивителни свещеници, за отношенията между гръцките и българските свещеници и между гръцкото и българското население по повод служенията, пеенето на клира, църковните настоятелства и т.н.

14-те студии и статии, включени в документацията за конкурса, условно могат да бъдат подразделени като насочени към дисциплината *Църковно право* (7 публикации) и дисциплината *Устройство и управление на БПЦ* (7 публикации). Обзорът върху тях извежда (1) иновативни канонични решения, (2) справяне с казуси от църковното право, (3) в частност брачното църковно право, (4) аналитика на някои отношения и практики на комунистическата власт спрямо Църквата и клира, (5) проучване на различни аспекти на религиозните права и свободи, живота на миряните и техните активности, (6) отношенията на БПЦ и държавата, (7) изследване на елементи от богословско-каноничната терминология и уставите на БПЦ и др.

Теоретичните си приноси доц. Николчев екстрахира от всички свои публикации поотделно. Приносите са, както вече стана ясно, от различно естество и с различна концептуална тежест. Те са реални и доказани.

Кандидатът посочва 9 цитирания на негови трудове.

Нямам съществени бележки към публикациите на доц. Николчев. Не смятам, че рецензията за професура е поле за семинарни дебати. Но все пак, в задължителната за всяка рецензия рубрика „Критични бележки“ ще отбележа, че, първо, интердисциплинарната методология, която по определение предполага хетерогенни отношения между различните оптики, би трябвало синоптично да сменя (казано по Хегел) еднопосочните оценки в смисловата снага на теоретичната конструкция. Така се запазва нейното монолитно единство, което може да понася и реално понася различни нива и степени на разногласие, без обаче да губи своята хомогенност. На места Николчев като че ли излиза извън попълното хармонизиране на своя изследователски градеж (то е принципно заложено в „Насоченост на изследването“ /с.27/, където по прелиминарен начин Николчев рефлектира необходимостта от целенасочено кохерентно преплитане на информация и интерпретация), когато напр. настоява за „закономерно ревизиране на цялостната политика на българското военно, гражданско и църковно присъствие в беломорските земи“ (с.351; терминът *ревизиране* внушава изначално негативно отношение и/или отклонение от нормите). В случая имам

предвид методологичния детайл, че „военното и гражданското присъствие“ би следвало да носят обстоятелствена, а не основополагаща или равностойна на църковно-конститутивната теоретична тежест. Настояването за цялостност на позицията спрямо един канонически (преди всичко църковноправен) субект не бива да залита нито към еkleктика (такава при Николчев категорично няма), нито към предметен дисбаланс (такъв при Николчев също не се констатира). От друга страна, от собствено църковна и църковноправна страна, гражданските, военните и политическите неуспехи, както и „неудобната“ (с.350; срв. с.52) схизма, в която отвън е поставена Българската Екзархия, ни най-малко не бива да засенчват „истинно християнската и високоблагородна мисия“ (митрополит Борис) на БПЦ, респ. на българските свещенослужители в Тракия и Македония през разглеждания период (напр. с.61-62). По това направление прави силно впечатление констатацията на автора, че „БПЦ най-бързо се ориентира и най-напред изгражда структурата на църковната власт [като] изпреварва установяването на административните власти (с.53; срв. с.77 сл., с.87 сл. и др.). И второ, светлият спомен за Неврокопския митрополит Борис не бива да се помрачава от гледище на трудно подлежащите на категорична оценка отделни негови действия и, по-скоро, бездействия, вкл. от някои неподписани от него, но носещи печата на Драмска митрополия и „предизвикващи смущение документи“ (с.117, 119), макар митрополитските дела да имат и политически характер, като съответно се влияят от общата политика на Царство България по това време (с.50, 51, 89, 132). Впрочем Николчев посочва множество аспекти от добротворната дейност на митрополит Борис, като цялостната му преценка за нея е категорично положителна (с.79, 81 сл., 99 сл., 113 сл. и др.). По достойнство Николчев зачита и благодеянията на йеромонах Антоний спрямо еврейското население от Беломорието по време на „вдигането“ на евреите от новоприсъединените земи.

Кандидатът за заемане на академичната длъжност „професор“ отговаря на минималните национални изисквания към научната и преподавателската дейност, определени в чл. 26, ал. 2 и 3 на *ЗРАСРБ* и чл. 53 ал. 4 на *Правилника за приложение на ЗРАСРБ*.

След внимателна проверка не констатирах плагиатство в представените за оценка съчинения на Николчев.

Нямам съвместни публикации с колегата Николчев, но се надявам на бъдещи такива.

Заключение: След запознаване с представената в конкурса монография и другите научни разработки, след анализ на тяхната безспорна теоретична стойност и съдържащите се в тях концептуални приноси, при отчитане на тяхната духовна, културна, историческа и собствено църковна значимост и като имам предвид изключително успешната преподавателска дейност на кандидата и цялостната му богата академична биография, убедено препоръчам на уважаемите колеги от научното жури да предложат на Факултетния съвет на Богословския факултет при СУ „Св. Кл. Охридски“ да избере **доц. дн Дилян Николаев Николчев** на академичната длъжност **„професор“** в професионално направление **2.4. Религия и теология** по научната специалност ***Църковно право, Устройство и управление на БПЦ.***

26. 10. 2020 г.

Димитровден

.....
(проф. дфн Валентин Канавров)